

IEVA KALNIŅA

ANNAS BRIGADERES PUBLICISTIKA

Anna Brigadere latviešu kultūrā ir labi zināma kā dramatiķe, prozaiķe, lirike, bet, līdzīgi kā daudzi latviešu rakstnieki, arī viņa devusi savu artavu citās kultūras un sabiedriskās dzīves norisēs. Tā A. Brigadere ir sastādījusi un rediģējusi latviešu pasaku krājumus, kā arī strādājusi laikrakstu redakcijās un darbojusies publicistikā.¹

Anna Brigadere 1908.–1909. gadā vadīja laikraksta “Latvija” literāro pielikumu, kā arī satīrisko pielikumu “Skaidiena”. Darbu viņa uzsāka iepriekšējā redaktora Rūdolfa Blaumaņa slimības laikā 1908. gada aprīlī. 12. augusta vēstulē, kas nosūtīta no Somijas sanatorijas, R. Blaumanis rakstīja laikraksta “Latvija” redaktoram advokātam J. Stumbergam:

“Par savu vietnieku katrā ziņā ieteicu Annu Brigader. Viņa ir daudz lasījusi, un viņa modernismam tā nav padevusies kā Jaunsudrabiņš. Es bīstos, ka J. fej. pataisis par daudz “hamsunisku”, kas no Annas nav sagaidāms. Bez tam priekš cenzora A. būs apdomīgāka nekā J. Ka viņai tāds neestētisks gabaliņš bij izsprucis caur, – na, tas var gadīties. Un, ka viņai par to jau nepatikšanas bijušas, tad viņa tak uz priekšu būs apdomīgāka. Man abi kandidāti ir vienlīdzīgi miļi, bet, ja man kāda lit. darba vadība būs jāuztic, tad Annu katrā laikā velku priekšā. Zināms, tā nervozitāte un miesas vājums – bet varbūt taisni viņa caur šo darbu atspirgs. Un tad var jau Jaunsudrabiņu ņemt palīgā? J. “Starus” vadīja – bet es nebiju mierā, un lasītāji arī laikam ne.” [1, 131]

Annas Brigaderes vadības laikā galvenie literārā pielikuma autori ir Kārlis Skalbe, Jānis Akuraters, Augusts Baltpurviņš, Kārlis Štrāls, Jānis Jaunsudrabiņš, Linards Laicens – viņi ir romantiskās tradīcijas turpinātāji vai modernisma aizsācēji latviešu literatūrā.

1908. gada 1. novembrī laikraksta “Latvija” literārajā pielikumā pirmo reizi publicējies Leons Paegle (“Audeji”), bet 1909. gada 1. aprīlī – Jānis Sudrabkalns

¹ Latviešu kultūras vēsturē par Annas Brigaderes publicistiku rakstījis Pēteris Ērmanis literāri biogrāfiskajā studijā par A. Brigaderes dzīvi un daiļradi [sk. 3].

(dzejolis "Mežā ziemu"). Pateicoties A. Brigaderei un laikrakstam "Latvija", literārā vide ievēro Jāni Ezeriņu.

Nozīmīgākie cittautu autoru darbu tulkojumi bija Knuta Hamsuna un Dmitrija Merežkovska darbi.

Teātra jautājumus apskatīt A. Brigadere uzticēja Arturam Bērziņam, bet literatūras jautājumus – Arturam Bērziņam un Kārlim Krūzam.

Tomēr jau 1910. gadā A. Brigadere pārtrauca darbu laikrakstā "Latvija" un līdz 1920. gadam ar redakciju darbu saistīta nebija. 1920. gadā rakstniece īsu brīdi atsaucās Kārļa Skalbes aicinājumam rakstīt ievadrakstus viņa vadītajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". A. Brigadere uzskatīja, ka algots darbs redakcijā kavē viņai strādāt kā rakstniecei, traucēja veselības problēmas, nebija arī īstas nepieciešamības pēc regulāras algas. Tiesa, A. Brigadere bija ilggadēja un lietpratīga "Daugavas kalendāra" (vēlāk "Daugavas gadagrāmata") sastādītāja un redaktore.

A. Brigadere sāka darboties žurnālistikā jau 1901. gadā, kad viņa laikraksta "Vārds" paraugnumuram sacerēja ievadrakstu, kurā apspēlēja šī izdevuma nosaukumu:

"Tu esi deldētājs, nicinātājs, nievātājs, smējējs, zaimotājs. – Ne tāds lai tu mums būtu "Vārds"! ..Audzētājs, apgaismotājs, aplaimotājs – labs lai tu mums būtu "Vārds"! [2, 67]

A. Brigaderes nedaudzajos publicistiskajos rakstos ir vairākas pamattēmas, kuru ietvaros risināti rakstniecei tuvi literāri, ētiski, sabiedriski vai politiski jautājumi.

Pirmo rakstu grupu veido pašas rakstnieces literāro darbu skaidrojums un aizstāvība, kas ir raksturīga un pastāvīga tēma viņas daiļradē. Tāda tipa raksti ir paskaidrojums par pasaku lugas "Sprīdītis" avotiem, atbilde Ligoņņu Jēkabam, aizstāvot drāmas "Raudupiete" koncepciju, raksti par lugu "Pastari", "Ilga", "Šuvējas sapnis", "Sievu kari ar Belcebulu" sacerēšanu un ideju. A. Brigadere ir noteikta un aktīva savu darbu aizstāvētāja un propagandētāja, piemēram, atbildē drāmas "Raudupiete" (1913) kritiķim viņa raksta:

"Katram nopietnam autoram, man šķiet, ir tiesība prasīt no kritiķa, lai tas viņa darbu neuzskata par literārisku bērnu spēli, bet gan apspriež to kā veidotu pēc viņa personībai īpatnējiem likumiem. Jūs esat nolieguši man māksliniecisku godprātību. Aizsargāties pret šādu apvainojumu man nav citu līdzekļu, kā atklāti pret to protestējot!" [Turpat, 74]

Aizstāvot savu lugu, A. Brigadere akcentē traģiskā kā estētikas kategorijas interpretācijas maiņu 20. gadsimtā, viņa atbalsta latviešu literatūrā modernismam raksturīgo tēzi par traģisku dzīvi traģiskas nāves vietā:

“Vai varonības formula, noteicoša priekš senatnes viengabala cilvēkiem, vairs der priekš mums, kuru salikteņu dvēselēs ir dīgli jaunai, pretējai varbūtībai – traģiskas nāves vietā – traģiska dzīve! Lielu un stipru cilvēku likteņi ir pa lielākai daļai izveidojušies no liela dvēseles lūzuma.” [Turpat]

Līdzīgu uzskatu jau 1906. gadā pauda J. Jaunsudrabiņš drāmā “Traģēdija”: “Nav traģisma nāvē, bet gan dzīvībā,” un “Reiz jārada jauns traģēdijas veids. Ne Stiksas ūdeņos viss jāgremdē, bet salauztam un dzīves nomāktam vēl ceļš jāmeklē uz kalniem.” [4, 40]

Drāmā “Raudupiete” par sižeta un tēlu ierosmes avotu A. Brigadere izmantojusi R. Blaumaņa noveli “Raudupiete”, viņa diskutē ar R. Blaumaņa darbu, bet jo īpaši – ar Raudupietes tēla koncepciju. R. Blaumaņa novelē Raudupiete, apzinājusies savu vainu dēla nāvē un saņēmusi kaislīgi iemīlētā vīrieša atteikumu, izdara pašnāvību, paskrienot zem ratiem. A. Brigaderes Raudupiete mirkļa impulsā nenovērš dēla nāvi, to rūgti nožēlo, un no pašnāvības viņu glābj mīļotais vīrietis, viņi abi centisies dzīvot tālāk, mēģinās caur ciešanām sasniegt piedošanu un veidot jaunu dzīvi. A. Brigadere savai Raudupietei nenovēl traģisku nāvi, bet liek dzīvot traģisku dzīvi, šādā aspektā viņas luga iekļaujas 20. gadsimta sākuma latviešu modernisma kontekstā, kur līdzīgu tēzi aizstāv J. Jaunsudrabiņš, E. Vulfs, K. Štrāls u.c.

Otru pastāvīgu A. Brigaderes rakstu grupu veido jubilejas raksti un atmiņas. A. Brigadere rakstījusi par sabiedrisko darbinieku Jāni Zālīti, rakstnieku Rūdolfu Blaumani, aktieri Reinholdu Veicu, gleznotāju Jani Rozentālu, rakstniekiem Augustu Baltpurviņu un Jāni Ziemeļnieku, aktrisi (arī brāļa sievu) Annu Vilhelmīni Brigaderi (Maiju). Autore cenšas raksta centrā izvirzīt aprakstāmo personību, pati viņa atkāpjas ēnā. Rakstos sniegts labvēlīgs, iejūtīgs, detaļās precīzs ieskats personībā un daiļradē.

Apcerējumu A. Brigadere parasti iesāk ar kādu sadzīves vai sabiedriskās dzīves situāciju, kas labi raksturo aprakstāmo personu:

“Brāļu draudzes saiešanas namā ir bērnu dievkalpojums, ko kuplina bērnu koris. Viena sudrabtīra balstiņa skan tajā sevišķi jauki. Pēc dievvārdiem tētiņš – sacītājs ieaicina mazo dziedātāju pie sevis un, noglaudījis galvu, apbalvo to ar cukura plācenīti: “Tas tev par skaisto dziedāšanu.”

Šī cukurplācenīša izpelnītāja ir Anna Vilhelmīne Veinberģe ar vēlāko skatuves mākslinieces vārdu – Maija, pēc apprecēšanās Brigaderu Maija.” [6, 190]

A. Brigadere savu aprakstu varoņu raksturojumā izmanto personiskās atmiņas par kultūras darbiniekiem, tiek pieminēts izturēšanās un runas veids, apģērbs, sejas izteiksme:

“”Šis zēns ir nesamierināts ar savu ārieni,” man suflēja klusa doma.

Vēlāk redzēju arī Ziemeļnieku labi piegulošā zilā uzvalkā ar zīda mutautiņu krūšu ķešā, bet šo neapmierinātību tas neapslēpa. Rāmīs varēja mainīties, glezna palika tā pati.

Baltpurviņa personības izjūtu – par piemēru – nekādā ziņā netraucēja apbružātās drēbes vai iznēsēta, nevērīgi apsieta kaklasaite.” [Turpat, 180]

Rakstos A. Brigadere cenšas parādīt kultūras un vēsturisko kontekstu, kādā strādā viņas aprakstītās personības. Tā J. Zāliša darbība skatīta saistībā ar Tautas Padomes un Nacionālās Padomes darbu, bet Brigaderu Maijas aktrises gaitas parādītas saistībā ar Latviešu teātra pirmsākumu. Autore vienmēr akcentē savu varoņu nozīmi latviešu kultūras attīstībā, tomēr rakstu centrā nav daiļrade, bet personība. A. Brigaderes skatījumā rakstnieka un aktiera personība ir viņa daiļrades pamats un spogulis. Viņas tēlotie kultūras darbinieki ir gaišas personības, pat rakstot par J. Ziemeļnieku un viņa vājību pret narkotikām, rakstniece koncentrē lasītāja uzmanību uz dzejnieka gaišo smaidu, maigumu, mīļumu, sirsniņu, naivumu.

Trešo pastāvīgo tēmu A. Brigaderes rakstos apvieno divi jautājumi – alkohols un ģimenes dzīve. Rakstā “Sievu kari ar Belcebulu” (1925) un tāda paša nosaukuma lugā (1926) viņa alkoholu dēvē par Belcebulu, krogu – par elli un krodzinieku pielīdzina velnam. Rakstā “Latvija dzer” (1920) Anna Brigadere norāda:

“Alkohola “rūpniecība” vienīgā ir jau paspējusi sadziedināt savas karā sistās brūces ar plākstiem, kas izgriezti no tautas miesas. Bet kā un ar ko mēs sadziedināsim alkohola sistās brūces?” [Turpat, 99]

Autore uzsver, ka dzer gan bērni (viņa min piemēru, ka ar kandžu “saģiftējies” astoņus gadus vecs zēns), pusaudži un pieaugušie, gan labi situēti cilvēki un nabagi, gan zemnieki un pilsētnieki. Īpaši nepieņemami autorei ir labdarības vakari, kuros smalkas dāmas cienā klātesošos ar šampanieti: palīdzot viņiem postā nonākušiem cilvēkiem, tiek veicināta jauna nelaime – alkoholisms.

A. Brigadere uzskata, ka dzeršanas sērgu Latvijā ieviesa un nostiprināja vācu muižniecība:

“Tiešām, ja muižniecība nekā cita nebūtu sagrēkojusi, kā atvērusi spirta fabrikas un krogus, arī tad tā būtu padarījusi savas pilsoņu tiesības Latvijā apšaubāmas uz visiem laikiem.” [Turpat]

Dzeršanu veicinājuši daudzie krogi pie fabrikām, kā arī valdības un inteligences pasīvā nostāja gan pirms Pirmā pasaules kara visā Krievijā, gan Latvijas valstī. Cīņā pret alkoholismu A. Brigadere atbalsta radikālus soļus: krogu slēgšanu un bargus likumus pret kandžas tecinātājiem un pārdevējiem.

A. Brigadere uzskata, ka šajā postā vislielākā cietēja ir sieviete, viņa ir tā, kas kopā ar bērniem cieš trūkumu, viņas bērni mirst alkoholisma izraisītu slimību dēļ, viņa nīkst pie fabriku vārtiem un krogu durvīm, cenšoties pasargāt vīru no dzeršanas un ģimeni no trūkuma. Rakstniece uzsver:

“Ja sieviete negribēs, nebūs dzērāju. Lai mātes, sievas un līgavas pilnīgi apzinās alkohola kaitīguma priekš tautas nākošām audzēm, un viņam nebūs vairs priekš dzērāja neviena glāsta.” [Turpat, 101]

Nozīmīgākā tēma A. Brigaderes publicistikā ir cīņa par garīgo Latviju, ko viņa attīsta vairākos rakstos Latvijas Republikas laikā, kad jau ir nostiprinājusies valsts iekārta un ekonomika. Rakstos “Pāri robežai” (1929), “Kas žēlos mūsu jaunatni?” (1930), “Cīņa par garīgo Latviju” (1931), “Pārdomas par rakstura audzināšanu” (1933), “Jaunā kultūra” (1933) rakstniece uzsver, ka valsts neatkarības izcīnīšana vēl nenozīmē, ka tauta un atsevišķi cilvēki ir izpratuši savus uzdevumus un identitāti jaunajā situācijā:

“Tauta kļūst par nāciju ar savu garīgo atmodu. Bez tādas tā ir tikai ļaužu pūlis. Bet garīgā atmoda ir savas īpatnības un savu sevišķo uzdevumu apzināšanās. Cik liela un īpatnēja ir kādas tautas kultūra, tik lielas ir viņas tiesības uz pastāvību un pastāvēšanu.” [Turpat, 183]

Anna Brigadere, Kārlis Skalbe, Aleksandrs Grīns, Jānis Rainis u.c. Latvijas Republikas nodibināšanu uzskatīja par pašu nozīmīgāko notikumu tautas vēsturē, tomēr viņi labi apzinājās, ka nepieciešama radoša pieeja valsts un nācijas identitātes veidošanā, jo viņi vēlējās redzēt Latviju kā augsti attīstītu kultūras valsti, kur valdošā būs latviešu kultūra; kā valsti, kas apzinās savas identitātes zīmes citu valstu kopumā.

Rakstniece akcentē domu par individuālās un nacionālās pašcieņas nepieciešamību katram cilvēkam un tautai. Anna Brigadere uzskata, ka Latvijā netiek cienīts latviskums un latviešu kultūra, viņa salīdzina situāciju Latvijā ar attieksmi pret nacionālo apziņu un kultūru Vācijā, Šveicē, Norvēģijā u.c. zemēs. Tā Vācijā 20. gadsimta 20. gadu literatūrā visu politisko un literāro virzienu

autori aizstāv un ciena vācu tautas kultūru un individualitāti – vācu gara varenību un vācu tautas kā pasaules atpestītājas misiju. 20. gadsimta sākumā A. Brigadere vērojusi, ka Šveices mācītāju runas bijušas piesātinātas ar šveiciešu dzejnieku tekstiem, bet “par norvēģiem mums stāsta, ka viņu labāko rakstnieku darbi ir atrodami katrā tālā, nomaļā sētā vai kalnu vientulībā. Tur katrs viens palīdz daudzinat savas tautas kultūru. Cieņu citiem var iedvest tikai ar to, ko pats ciena.” [Turpat, 185]

Bet Latvijā latviešu literatūru, mūziku, glezniecību neatzīst, to bieži ignorē vai atbalsta tikai pienākuma pēc, atskan arī jautājums – “priekš kā tad man viņa vajadzīga, tāda nacionālā kultūra?” [turpat, 186]. Un Anna Brigadere atbild:

“Mēs neticam, ja kāds saka: “Es mīlu cilvēci,” – bet pats ir pilns naida pret savu pašu tautu. Katras audzināšanas gala mērķis ir – izveidoties par personību. Personība ir katra indivīda garīgā seja. Un pieredze pie zināmas tautas taču ir personības neatņemama daļa. Tātad šīs savas tautas kultūra ir arī dabīgs gaiss, ko tu elpo.” [Turpat, 186–187]

Rakstniece pati cenšas latvisko ievērot pat detaļās – rakstos viņa lieto vārdu ‘dainas’, nevis ‘daina’, jo tā sauc lietuviešu tautasdziesmas.

20. un 30. gadu mijā A. Brigaderes rakstos iezīmējas opozīcija “savs – svešs”. Savs – tie ir latvieši, latviešu kultūra, tradīcijas, vērtības, bet svešs – tās ir citas tautas, to kultūra, tradīcijas, vērtības. Latvijā šajā laikā kultūrā un literatūrā nostiprinās pozitīvisms, aspektā “savs – svešs” A. Brigaderes raksti iekļaujas pozitīvisma tekstos. Viņa uzskata, ka Latvijas garīgo atmodu traucē gan pašu aizspriedumi (“apspiesto tautu bijība”), gan sveštautiešu kultūras ekspansija. Svešais tiek slavīnāts, pielūgts, materiāli atbalstīts:

“Nacionālā opera, mūsu lielākie teātri bieži dod sveštautu darbiem tik spožus inscenējumus, kādus tie nepiedzīvo pat savā dzimtenē. Mēs aicinām šiem darbiem slavenus diriģentus, režisorus. Mēs uzturam lielisku baletu, mākslu, kas nepiemērota mūsu makam un sveša mūsu tautas garam. Svešas kultūras importam Latvijā ir plaši vērti vārti.” [Turpat, 185]

Latviju pārpludina arī “svešu kultūru nogulšņi” – tulkotā literatūra, filmas un cita laika kavēkļi. Bet latviešu kultūrai naudas nepietiek – Alfrēda Kalniņa operas negūst ievēribu un atbalstu, koncertos neskan latviešu komponistu darbi, un aktieriem netiek spēlēt latviešu autoru lugās utt.

Annas Brigaderes rakstu spēks ir rūpes par latviešu kultūras atzišanu, atgādinājumi par tautas, personības un kultūras nedalāmo saistību. Zinot 20. gadsimta vēsturi, brīžam pārlietu kategoriska un didaktiska šķiet norobežošanās

no cittautu kultūras ietekmēm, bet nepabeigtajā rakstā "Jaunā kultūra", aizstāvot un propagandējot latviešu kultūru un ģimeni, izmantota pārlietu pazīstama leksika²:

"Mēs – tīrasiņu āriešu tauta – vismazāk kā citi sajaukušies ar citām rasēm, jo mūsu rases instinkts bija sevišķi stiprs un nesadragāts. Taisni tāpēc, ka esam maza tauta. Rāda ar pirkstu tikai uz pēdējā laikā notikušām laulībām ar citu rasu piederīgiem, bet tās ir tik retas, ka vēl neskaitās par briesmām." [Turpat, 211]

Anna Brigadere uzskata, ka nozīmīgs spēks jaunās Latvijas veidošanā ir sievietes, viņas uzdevums ir gan nostiprināt ģimeni, gan cīnīties pret alkoholismu, gan ietekmēt valsts kultūras un sabiedrisko dzīvi. Rakstniece uzskata, ka Latvijā šīs jaunās misijas veikšanai ir nepieciešama jauna tipa sieviete, kas spēj aizstāvēt sevi, bērnus, kas apzinās sievišķo misiju ģimenē, un galvenais – apzinās savu "es". Modernās sievietes jautājumam veltīts viens no pazīstamākajiem A. Brigaderes rakstiem "Piezīmes par laulības problēmām" (1924), kurā viņa sievietes iedala divos pamattipos – sieviete baudītāja, kas ir tobrīd vadošais tips, un jaunā sieviete māte. Šos tipus A. Brigadere atzīmē kā "mūsu modernās intelektuālās dzīves virzītājus" [turpat, 122]. Rakstnieci interesē sabiedrībā labi zināmu ļaužu – situētas inteliģences, valsts pārvaldes darbinieku un ekonomisko aprindu – ģimenes un to sievietes. Tās bija aprindas, kurām piederēja pati A. Brigadere.

Sievietes baudītājas "galvenā iezīme ir stipras iekāres, kas viņu pašu tur kalpībā un dzen ik dienas savā jūgā. Šo savu iekāru apmierināšanai viņai kalpo viss: temperaments, bieži arī talants, atjauta, skaistums. Savus mērķus viņa panāk caur vīrieti, tādēļ viņas galvenā dzīva ir – to iekarot un uzvarēt." [Turpat]

Jaunā sieviete māte ir vēl līdz galam neizveidojies tips, tā ir sieviete, kas spēs veidot ģimeni uz mīlestības, ne mīlas pamatiem:

"Tādas sievietes prasības ir ļoti augstas. Izplēnējuša rozā abazūra vietā viņa prasa sauli. Viņai slāpst pēc pilnīgāka cilvēka. Viņa grib savā bērnā redzēt ideālu. Bet līdz ar to viņai slāpst sava mūža rāmjos piepildīt sevi un sasniegt iespējamo pilnību. Un vest arī uz iespējamo pilnību sava mūža draugu." [Turpat, 123]

A. Brigadere vārdu 'mīla' saista ar īslaicīgu kaislīgu aizraušanos (vai tā būtu savdabīga polemika ar Raini?).

² Iespējams, ka raksta pamatā ir kāds vācu teksts.

A. Brigadere akcentē domu, ka tieši latviešu tautā “vairāk kā nevienā citā ir iespējamās harmoniskas, ideālas laulības.. Mūsu tautā ir ļoti liels procents vīriešu, kuru raksturā ir zināmas sievietīgas stīgas, kas veicina saskaņu laulībā un ģimenē, vīriešu, kas savieno maigumu ar spēku un bieži arī ar gudrību.” [Turpat, 125]

Jaunās sievietes mātes tipu A. Brigadere mēģinājusi rādīt lugā “Ilga”. A. Brigaderei ir raksturīgi publicistiskajos rakstos un daiļdarbos risināt līdzīgas problēmas un tēmas. Tā modernās sievietes problemātika risināta drāmā “Karaliene Jāna”, garīguma nozīme – drāmā “Pastari”, cīņa ar alkoholismu – komēdijā “Sievu kari ar Belcebulu”, bet apcerējumā “Dzelzs dūre” tēlotie vēsturiskie notikumi guvuši atspoguļojumu romānā “Kvēlošā lokā”.

Annas Brigaderes apcerējums “Dzelzs dūre (1917.–1918. g. piezīmes)” pirmo reizi publicēts 1920. gadā, te rādīti notikumi Latvijā, galvenokārt Rīgā, laikā no vācu karaspēka ienākšanas pilsētā līdz lielinieku ienākšanai. A. Brigaderes darbs un K. Skalbes raksti “Mazās piezīmes” ir vienas no spilgtākajām šī perioda liecībām.

A. Brigadere vēstījuma formu dēvē par piezīmēm, tādējādi norādot uz pierakstu tekstu autentiskumu. Vēstījums piezīmēs ir saraustīts, to veido īsi teikumi, izmantots daudz darbības vārdu, lietoti tagadnes laiki, tādējādi panākot attēloto notikumu dinamiskumu. Klātbūtnes sajūtu rada tekstā minētie sprādzieni, ugunis, ēnas, mūzika, dažādas ziņas, ikdienas negadījumi. Darbā “Dzelzs dūre” izmantotas A. Brigaderes atmiņas, piezīmes, vēsturiskie dokumenti – uzsaukumi, lozungi, deklarācijas u.c. Rakstniece veikusi šo materiālu atlasī, montāžu, pārveidi.

A. Brigadere sarakstīja apcerējumu “Dzelzs dūre”, zinot tālāko vēsturi – Latvijas valsts izveidi un nostiprināšanos. Rakstniece fiksējusi 18. novembra vakaru un valsts proklamēšanu, tomēr piezīmēs tas ir tikai cerīgs un skaists posms notikumam ķēdē, jo 1918. gadā cilvēkiem vēl nebija skaidra un saprotama priekšstata par nākotnes virzību.

A. Brigadere rāda “dzīres mēra laikā” – Rīgu iekaro, tajā valda un uzvaru svin dažādi spēki. Latvieši vēsturiskajos notikumos, aizejot krievu armijai un latviešu strēlniekiem un ienākot vācu armijai, ir nospiesti malā, viņus aplaupa un pazemo karaspēki un spekulanti. A. Brigadere uz vēsturi skatās “no apakšas” – tas ir vēstures norisēs aktīvi neiesaistīta latvieša (Rīgas iedzīvotāja) skatījums uz notikumiem. Rakstniecei īpaši rūp bērnu un kurzemnieku liktenis. Viņa rāda, ka svešautiešiem Rīgas liktenis ir vienaldzīgs, viņa asi un ar ironiju

raksta par spekulantiem ebrejiem (viņi bija nozīmīgs slānis Rīgas tirgotāju vidū), Baltijas vāciešiem – latviešu tautas ilggadējiem apspiedējiem, vācu karavīriem – sociālisma aģentiem un Latvijas izlaupītājiem. Piezīmēs dažādie Rīgas iekarotāji un Rīgas multinacionālā vide tēloti shematiski, pretstatot latviešus pārējām Rīgā dzīvojošām tautībām un ienaidnieku raksturojumam lietojot trafaretus apzīmējumus. Autore attēlo arī rīdzinieku mainīgo attieksmi pret latviešu strēlniekiem, viņa vērsas pret strēlnieku brāļošanos ar vācu karaspēku, sociālisma ideju izplatību strēlnieku vidū, vienaldzīgo Rīgas atstāšanu ienaidnieku varā.

A. Brigadere kritiski vērtē revolūciju kā vēstures virzītāju:

“Revolūcijas gaita ir pilna rēgu un fantomu. Cilvēce grib nedējas un dienās izveidot to, priekš kā tai vajadzēja gadsimteņu sapņu. Šie sapņi, fantastiski un diženi, dažādās galvās pieņem dažādus veidus. Lielā nesaskaņa starp gribu un spēju saindēt cilvēkus. Viņi grib, cenšas dažreiz ar asiņainu varu cits citu piespiest dzīvot šos sapņus. Bet asins tvaikā tiem jānovīst. Un idejas, kas nespēja uzplaukt uz dzīvi, paliek par tiem briesmīgajiem neuzticības spokiem, kas rīda brāļus pret brāļiem. Neuzticība ir verga pase, bet ne brīvā.” [Turpat, 8–9]

Piezīmēs beidzamie teikumi ir:

“Vēlu naktī staru metēji no jūras puses platām strūklām aptausta Rīgas namus un ielas. Angļu kuģi aizbrauc jūrā.

Dziļā tumsā elpo Rīga.” [Turpat, 63]

Rakstniece piezīmes pārtrauc pirms lielinieku ienākšanas Rīgā, jauna terora viļņa sākuma, kad revolūcijas fantomi valdīja ar varenu spēku. Darba nobeigums uzsver gaidāmo notikumu dramatismu.

A. Brigaderes apcerējums “Dzelzs dūre” ir vērtīga vēstures liecība, kas raksturo vienu no sarežģītākajiem periodiem Latvijas vēsturē un rāda, kādās grūtībās radās Latvijas valsts, kuras uzdevums ir aizsargāt latviešus kā rīdziniekus un tautu, bet ko nedarīja neviens no 1917.–1918. gadā Rīgā valdošajām varām. “Dzelzs dūre” ir nozīmīgākais un mākslinieciski spilgtākais rakstnieces devums publicistikā.

A. Brigaderes publicistika ir ieguldījums latviešu kultūras veidošanā, latviskās identitātes stiprināšanai pakļauti visu rakstnieces skarto tēmu raksti. Tie ļauj labāk saprast A. Brigaderes drāmu un prozu – ētiskā dominante un latvisko dzīves vērtību aizstāvība ir vadošais motīvs visos viņas darbos.

Literatūra

1. Blaumanis, R. Vēstule J. Stumbergam. Grām.: Blaumanis, R. *Kopoti raksti*, 8 sēj. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1960, 8. sēj., 131., 132. lpp.

2. Brigadere, A. *Kopoti raksti*. 3. sēj. Par garīgo Latviju : publicistika un vēstules. Sast. J. Rapa. Rīga : Valters un Rapa, 1997, 440 lpp. (Dzelzs dūre, 5.–63. lpp.; Vārds, 67.–68. lpp.; Lugas “Raudupiete” lietā, 73.–74. lpp.; Latvija dzer, 98.–101. lpp.; Piezīmes pie laulības problēmas, 120.–130. lpp.; Divi mīlētāji, 178.–181. lpp.; Cīņa par garīgo Latviju, 182.–189. lpp.; Dziedot dzimu, dziedot augu, 190.–194. lpp., Jaunā kultūra, 210.–211. lpp.)

3. Ērmanis, P. A. Brigaderes dzīve un daiļrade: biogrāfiski literāriska studija. Grām.: Brigadere, A. *Raksti*, 20 sēj. Rīga : Valters un Rapa, 1939, 20. sēj., 7.–291. lpp.

4. Jaunsudrabiņš, J. Traģēdija. Grām.: Jaunsudrabiņš, J. *Kopoti raksti*, 15 sēj. Rīga : Liesma, 1984, 13. sēj., 5.–40. lpp.

Ieva Kalniņa Publicistics of Anna Brigadere

Summary

Anna Brigadere (1861–1933) is not only a dramatist, a poetess, and a prose writer well-known in Latvian culture, but also a publicist who has worked in editorial offices of newspapers.

In 1908/1909, A. Brigadere was the chief of the Literary supplement and of the satirical supplement “Skaidiena” (*Wood-yard*) of newspaper “Latvija,” in 1920 she wrote editorials for newspaper “Latvijas Vēstnesis” (*The Messenger of Latvia*) and since 1916 for many years she was the compiler and editor of “Daugavas kalendārs” (*The Calendar of the Daugava*) later “Daugavas gadagrāmata” (*The Year-book of the Daugava*)).

There are several basic topics close to A. Brigadere’s heart about literary, ethical, social, or political issues that she discusses in her articles. The first group of articles contains the defence and explanations of her own works (about the sources of fairy play “Sprīdītis,” about plays “Raudupiete,” “Ilga,” “Pastari,” “Šuvējas sapnis” (*The Dream of a Dressmaker*)).

The second group of articles consists of essays and reminiscences about outstanding social and cultural figures of Latvia (Rūdolfs Blaumanis, Reinholds Veics, Janis Rozentāls, Jānis Ziemeļnieks and others).

The third theme includes two issues – alcoholism and family life. A. Brigadere compares alcohol to the Devil, and pub to hell. She claims that drinking was introduced and supported by German gentry. Woman is the victim in this aspect, however, it will depend on woman if alcoholism will be controlled. Therefore in the 20s of the 20th century A. Brigadere brings up a necessity for a new type of woman who would be able to defend her children and herself, who is aware of her feminine responsibility in the family, but mainly who has self-respect (article “Piezīmes par laulības problēmām” (*Notes about the problems of married life*)).

During the time of the Republic of Latvia A. Brigadere emphasizes in her articles that the real independence of the state will be achieved by the national self-esteem of each individual, culture, and the ideology of the country. The writer defends Latvian cultural values and their significance in the life of the nation (articles “Cīņa par garīgo Latviju” (*Struggle for Spiritual Latvia*), “Pāri robežai” (*Across the Border*), and others).

The most valuable contribution of A. Brigadere in Latvian publicistics are the notes of 1917–1918 “Dzelzs dūre” (*Iron fist*), that tell about this complicated historical time in Latvia, and especially in Riga. The works of A. Brigadere is an important historical evidence and an artistically powerful work of publicistics.